

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی خراسان شمالی - واحد رشد و بالندگی اساتید

اخلاق حرفه‌ای در آموزش

Professional Ethics

اخلاق و اهمیت آن

اخلاق مجموعه صفات روحی و باطنی انسان است که انسان را به انجام کارهایی دعوت می‌کند بی آن که الزاماً نیاز به تفکر و اندیشه داشته باشد. صاحب‌نظران اخلاق را به دو بخش تقسیم می‌کنند: ملکاتی که سرچشمه پدید آمدن کارهای نیکو است و اخلاق خوب و ملکات فضیله نامیده می‌شود، و آنها که منشا اعمال بد است و به آن اخلاق بد و ملکات رذیله می‌گویند. از دیدگاه فلسفه، علم اخلاق، شاخه‌ای از فلسفه عملی یا حکمت عملی است. از دیدگاه عرفانی، علم اخلاق چون می‌تواند به برطرف شدن رذائل اخلاقی که حجابهایی است در برابر چشم دل، کمک کند، یکی از پایه‌های عرفان الهی و به قولی عرفان عملی اطلاق می‌گردد.

موضوع اخلاق حرفه ای مدتها است که در دانشگاههای ایران و جهان مورد توجه قرار گرفته و در گروه های شغلی برای آن تعاریف و مستندات ارائه گردیده است. این مستندات بر اساس اصول فرهنگی، آموزه های دینی، هنجارهای اجتماعی و مقررات مرتبط، بعضاً به صورت کدهای اخلاق حرفه ای تدوین و منتشر گردیده اند. در بسیاری متون اسلامی نیز آموزه هایی بر اهمیت اخلاق حرفه ای تاکید نموده است. امروزه به برکت نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران گرایش وسیعی به کسب دانش ایجاد شده و دانشگاهها در سراسر کشور گسترش یافته اند. از آنجایی که رعایت موازین و بایسته های اخلاقی در حرفه معلمی، منطبق بر آموزش در محیطهای دانشگاهی به خاطر تاثیر گذاری عمیق آن، دارای اهمیت بسیار زیادی می باشد، لازم است که همگام با ترویج علوم مختلف، جنبه های اخلاقی در حوزه آموزش مورد توجه بیشتری قرار گیرد.

اخلاق پزشکی: اخلاق پزشکی دانشی میان رشته ای است که موضوع آن مسائل و مباحث اخلاقی در حوزه ی علوم پزشکی است.

این مسائل و مباحث در شاخه های مختلف علوم پزشکی به عنوان حرفه، پژوهشهای پزشکی و سیاستگذاری نظام سلامت مطرح هستند . محتوای این مباحث از رشته های گوناگون دانش و معرفت بشری به اخلاق پزشکی وارد شده و در شکل گیری این حوزه از دانش دخیل بوده اند. در این میان، فلسفه اخلاق، حقوق، الهیات، فقه، ادبیات، جامعه شناسی، روان شناسی، اقتصاد و تاریخ تاثیر و نقش بیشتر داشته اند. برخی مسائل و پرسشها در حوزه اخلاق پزشکی سابقه ای دیرینه دارند و در متون کهن پزشکی نیز مورد توجه و بحث قرار گرفته اند مثل سقط جنین و رابطه پزشک و بیمار. برخی دیگر به دنبال پزشکی مدرن پدید آمده اند و از توانایی ها و امکانات بی سابقه ای که دانش و فناوری پزشکی نوین پیش روی بشر قرار داده ناشی می شوند مثل پیوند اعضا و استفاده از سلولهای بنیادی در معالجه و درمان . از جمله مباحث اخلاق پزشکی می توان مسائل اخلاقی در بیماران پایان حیات ، اخلاق در پژوهشهای پزشکی، وظایف و مسئولیتهای پزشک، حقوق و نقش بیمار در تصمیم گیریهای پزشکی، فایده رساندن و زیان وارد نکردن، مباحث حقوقی و اخلاقی در پیوند اعضا، عدالت در توزیع منابع، رضایت آگاهانه، اتانازی، سلامت و بیماری، مفهوم شخص ، شأن و کرامت انسانی، شأن اخلاقی (status Moral)، مسائل اخلاقی در باروری و ناباروری، کمیته های اخلاق در پژوهش، مرگ مغزی و شاخص های آن، شبیه سازی انسان، اهلیت (Competence) و راه های تعیین آن، رهیافت مبتنی بر اصول، رهیافت مبتنی بر موارد الگو (Casuistry)، رهیافت مبتنی بر نتایج (Consequentialism)، رهیافت مبتنی بر روایت (Narrativism) رهیافت مبتنی بر مراقبت، پژوهش روی حیوانات، رهیافت وظیفه گرا، اخلاق در سیاستگذاری و تخصیص منابع محدود را نام برد.

اخلاق آموزشی: اخلاق در آموزش عالی مشخص کننده حدود و ثغور رفتار اعضای هیئت علمی و تضمین کننده سلامت آموزش عالی است.

بسیاری از سوء رفتار مدیران، افسردگی دانشجویان، لذت نبردن از زندگی شغلی، خستگی و فرسوده شدن اساتید و معلمان و لطمه به زندگی فردی افراد که نمودهای از رفتار نامطلوب دانشگاهی است در اکثر موارد ناشی از ضعف رعایت اخلاق در آموزش عالی است. اخلاق در آموزش

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی خراسان شمالی - واحد رشد و بالندگی استاد

عالی عموماً از چهار بعد آموزشی، پژوهشی، دانشجویی و مدیریتی مورد بررسی قرار میگیرد که بی شک یکی از مهمترین زمینههای اخلاق در آموزش عالی مربوط به آموزش و تدریس و رعایت اخلاق حرفهای در آن میباشد که وجود آن باعث افزایش اثربخشی در تدریس و افزایش یادگیری و امنیت روانی دانشجویان در کلاس و آموزش میباشد

اخلاق دانشجویی: اخلاق دانشجویی مقوله گسترده‌ای است که عرصه‌های مختلف حیات و فعالیت دانشجو را در بر می‌گیرد، از هنجارهای حاکم بر نوع برخورد با استاد، مدیران و همکلاسان تا هنجارهای حاکم بر فعالیت‌های اجتماعی - سیاسی و الزامات اخلاقی در محیط خوابگاه و ... ولی آسیبهای آموزشی چون تقلب در امتحانات، سرقت ادبی و رونویسی از کار دیگران به هنگام تحویل پروژه‌های موظفی، کمک گرفتن یا کمک دادن غیرمجاز در انجام تکالیف انفرادی، کشف و پخش سوالات امتحانی یا کلیدهای تست بیشتر توجه نویسندگان و پژوهشگران اخلاق در آموزش عالی را به خود معطوف داشته اند. اصول و مقررات رفتار شرافتمندانه در برخی مدارس و مراکز آموزش عالی برای مساعدت در جهت کشف، بازدارندگی، تنبیه متقلبان و متخلفان تدوین شده است. این منشورها از دانش آموزان و دانشجویان می‌خواهند که به رعایت اصول و قواعد رفتار شرافتمندانه متعهد شوند. همین طور ممکن است از دانشجویان شاهد تخلف بخواهند که موارد تخلف را گزارش کنند و ممکن است دادگاه یا هیئت منصفه دانشجویی در مورد تخلف دانشجو داورى کند.

آیا وظیفه‌ی استاد فقط آموزش علم است؟

فقط آموزش علم نیست؛ یعنی استاد باید شخصیتی باشد که علاوه بر علم، ادب را هم آموزش دهد و ما فقط نباید فکر کنیم که صرفاً آموزش مهم است. آموزش باید در کنار پرورش توأمان باشند. یک سری از معلم‌های ما فقط پرورش می‌دهند و یک سری فقط آموزش، و این معضلاتی را بوجود می‌آورد؛ مثلاً ما در مدرسه معلم پرورشی داریم، یعنی بقیه معلمان فقط آموزش دهند و کاری به پرورش نداشته باشند، غافل از اینکه معلم ریاضی که مثلاً عدد "یک" را روی تابلو می‌نویسد، باید در همان زمان هم به عنوان یک معلم با آداب، این علم را و این ضرب و تقسیم را روی تخته به دانش‌آموزان یاد دهد، یعنی باید هم نماد آموزش ریاضی باشد و هم نماد آموزش انسانیت. پس باید خودش هم معلم آموزشی باشد و هم معلم پرورشی.

وظیفه شاگرد در مقابل استاد چیست؟

وظیفه دانشجو علم آموزی است، که وظیفه بسیار سنگینی می‌باشد. در طول تاریخ فرهنگ، هنر و ادب اسلام و ایران، یک طلبه یا یک دانشجو اول باید به دنبال استاد بگردد؛ یعنی این‌طور نیست که هر کسی بتواند استاد باشد و این در ادبیات عرفانی ما به صورت بحث پیر و مراد مطرح می‌شود یعنی یک طلبه‌ی علم پس از مدت‌ها جستجوی بیرونی و درونی استادی یا مرادی را برای خود پیدا می‌کند و بعد تازه طی طریق‌اش شروع می‌شود و باید در مقابل این استادی که خود، او را یافته است آدابی را رعایت کند که در فرهنگ اسلامی بر اجرای این آداب تاکید زیادی شده است. دلیل این همه دقت این است که اگر در این راه دچار خطا شود به سرمنزل مقصود نخواهد رسید. گام دوم این است که استاد را به عنوان پدر یا پدر دوم خود بداند. در فرهنگ اسلامی جایگاهی را که برای پدر و مادر در نظر می‌گیرند همان جایگاه را هم برای معلم و استاد قرار می‌دهند.

یکی از آسیب‌هایی که امروز نظام آموزشی ما را ممکن است تخریب کند، این است که به علت مشکلات مادی یا مشکلات دیگر برخی از دانشجویان مجبور هستند که در حین تحصیل خود، کار کنند؛ این دو ایراد دارد، یکی اینکه باعث می‌شود این دانشجویان همت و ذهن خود را معطوف به علم نکنند و دیگر اینکه چون درگیر برخی از مشغله‌های مادی می‌شوند و کسب درآمد و پول برای آن‌ها جذاب می‌شود، کمی از آن فضای علمی صرف که یک هدف عالی و متعالی دارد جدا می‌شوند. پس یکی از مباحث مهم این است که نیت خالصانه دانشجو باید برای علم

مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی خراسان شمالی - واحد رشد و بالندگی اساتید

باشد نه برای کسب پول. فکر کردن به درآمد را بگذارید برای وقتی که وارد فضای جامعه می‌شود و بالطبع برای زندگی باید تلاش کند و کسی منکر این قضیه نیست، ولی در فضای دانشجویی که برای جوان به وجود می‌آید و در حالی که هنوز مسئولیتی بر دوشش نیست، بهتر است که وقتش را صرف کسب علم کند. علمای بزرگ ما از قدیم این گونه بوده‌اند، و می‌شود گفت که زندگی عارفانه و زاهدانه‌ی آنان در دوران طلبگی مقدمه‌ی عرفان بلند مرتبه آنان شد.

گام بعدی مسأله استاد است؛ از استاد خود تبعیت کند و رعایت حدود استاد را بکند؛ رعایت احترام و ادب را بکند. بنابراین علاوه بر ارج نهادن به مقام استاد و احترام آن، اگر در مقابل استاد خودش تواضع و فروتنی داشته باشد قطعاً در مقابل علم و دانش هم تواضع و فروتنی خواهد داشت و این باعث می‌شود که فرد بتواند مراحل ترقی و رشد خود را طی کند.